

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Auli Paavola

Lasten ja nuorten elinoloja koskevat tilastot ja muut tietolähteet

Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 3:2008

Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 3:2008

Auli Paavola:
Lasten ja nuorten elinoloja
koskevat tilastot ja muut tietolähteet

Lapsiasiavaltuutetun keväällä 2006 teettämä kysely valtion hallinnolle
ja tutkimuslaitoksille sekä muille tilastointia suorittaville yhteisöille.

Tiedonkeruuta on täydennetty syksyllä 2007.

Julkaisija
Sosiaali- ja terveysministeriö
Lapsiasiavaltuutetun toimisto

PL 41, 40101 Jyväskylä
pirkko-liisa.rautio@stm.fi
puh. (09) 160 73986
faksi (014) 337 4248

www.lapsiasia.fi

Taitto
Workshop Pälvä Oy

Julkaisu on luettavissa osoitteessa www.lapsiasia.fi
Julkaistu verkossa 10/2008

Lasten ja nuorten elinoloja koskevat tilastot ja muut tietolähteet

Sisältö

Esipuhe	4
1. Taustaa	5
2. Tiedonkeruun sisältö, tarkoitus ja säännöllisyys sekä tietojen käytettävyys	6
3. Kertaluonteiset tutkimukset ja viimeaikaiset kehittämishankkeet lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannassa	15
4. Käynnissä olevat kehittämishankkeet lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannassa	19
5. Lasten hyvinvointia koskevan tietotuotannon puutteita ja kehittämistarpeita	22
6. Yhteenveto tiedonkeruun kehittämistarpeista	26

Esipuhe

Lapsiasiavaltuutetun yksi perustehtävä on lain mukaan seurata lasten ja nuorten hyvinvointia ja raportoida siitä valtioneuvostolle vuosittain. Tämä edellyttää sitä, että tietoa lasten hyvinvoinnista on kattavasti saatavilla ja että sitä tuotetaan säännöllisesti.

Tästä syystä lähes ensimmäisenä asiana työssäni lapsiasiavaltuutettuna ryhdyin edistämään parempaa tiedontuotantoa lasten hyvinvoinnista. Auli Paavola Lastensuojelun keskusliitosta teki yhteistyössä kanssani ensimmäisen kartoituksen jo keväällä 2006. Kysyimme valtionhallinnon eri toimijoilta, mitä tietoa lasten hyvinvoinnista he keräävät ja millaisia kehittämistarpeita he alalla näkevät.

Kehittämistä on erityisesti pienten lasten terveyden ja hyvinvoinnin, lastensuojelulasten hyvinvoinnin, lasten turvallisuuden tilan sekä lasten mielenterveyden seurannassa. Näitä olen käsitellyt yksityiskohtaisemmin lapsiasiavaltuutetun ensimmäisessä toimintakertomuksessa vuodelta 2005 sekä vuoden 2008 vuosikirjassa.

Auli Paavola uudisti kartoituksen syksyllä 2007. Innostajana oli myös valtioneuvoston lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma. Uusi hallitus kirjasi politiikkaohjelman yhdeksi tavoitteeksi lasten hyvinvoinnin seurannan tietopohjan aukkojen paikkaamisen ja tärkeimpien indikaattoreiden kehittämisen.

Olemme koonneet tähän julkaisuun vuoden 2006 ja 2007 antamien kyselyiden tuottaman tiedon. Osa tiedosta on toki nopeasti vanhentuvaa. Siitä huolimatta kartoitus antaa hyvän kokonaiskuvan siitä, miten eri tahot valtionhallinnossa lasten hyvinvointia seuraavat. Kiitän Auli Paavolaa ja Lastensuojelun keskusliittoa erinomaisesta yhteistyöstä lasten hyvinvoinnin seurannan edistämisessä.

Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut Suomelle antamissa suosituksissaan lapsia koskevan tilastoinnin kohentamista. Lasten hyvinvoinnin johdonmukainen seuranta on yksi lapsen oikeuksien sopimuksen laadukkaan toimeenpanon perusedellytys.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on erityisesti toivonut vähemmistöihin kuuluvien lasten, haavoittuvassa asemassa sekä oikeuslaitoksen kanssa tekemisissä olevien lasten hyvinvoinnin parempaa seurantaa. Sekä vammaisten että vähemmistöihin kuuluvien lasten hyvinvoinnista Suomessa tarvitaan erillistutkimuksia, koska nämä lukumäärältään pienet lasten ryhmät eivät riittävässä määrin tule esille väestöpohjaisissa seurannoissa tai kyselyissä.

Selvityksen johtopäätöksissä toivomamme laajempi yhteistyö lasten tietopohjan kehittämisessä on alkanut ripeästi vuonna 2008 Valtioneuvoston Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman puitteissa. Vuoden aikana on järjestetty kaksi tietopohjaforumia. Lisäksi Tilastokeskuksen ja Stakesin asiantuntijat laativat ehdotusta lasten hyvinvoinnin seurannan ydinindikaattoreiksi lapsen oikeuksien sopimuksen pohjalta. •

Jyväskylässä 30.9.2008

Maria Kaisa Aula

lapsiasiavaltuutettu

I. Taustaa

Lapsiasiavaltuutettu seuraa lain mukaan lasten ja nuorten elinolojen kehitystä sekä arvioi lapsen edun ja lapsen oikeuksien toteutumista. Valtuutettu raportoi vuosittain valtioneuvostolle toimintakertomuksen yhteydessä lasten ja nuorten elinolojen ja hyvinvoinnin kehityksestä. Raportoinnin kehittämiseksi tehtiin tammikuussa 2006 kysely valtion eri hallinnonaloille, tutkimuslaitoksille sekä joillekin tilastointia tekeville järjestöille siitä, millaista tietoa lasten ja nuorten elinoloista kerätään. Kyselyssä selvitettiin myös uusia tiedonhankinnan ja tutkimuksen tarpeita. Tietoja on täydennetty syksyn 2007 aikana. Kaikkea tiedonkeruuta ei ole kyselyn avulla voitu koota, sillä käynnissä on paljon kertaluonteista tiedonkeruuta ja selvitystyötä.

Tähän raporttiin on koottu kyselyn tulokset. Raportoinnissa on pääsääntöisesti noudatettu annettujen vastausten sisältökokonaisuuksia, vaikka hallinnonalojen yhteistyöstä johtuen se aiheuttaa jonkin verran päällekkäisyyttä. Kaikilta tahoilta ei saatu kyselyyn vastausta, joten joitakin tietolähteitä puuttuu raportista.

Valtion hallinnossa tehdään runsaasti ministeriöiden välistä tilastointiin liittyvää yhteistyötä. Lisäksi Stakesilla ja monilla ministeriöillä on sopimukset valtion virallisen tilasto-organisaation, tilastokeskuksen kanssa. Sopimusmenettelyllä turvataan tietojen saannin säännöllisyys ja pitkäjänteisyys. Tilastoja kootaan muun muassa hallinnonalojen toimintavolyymin seuraamiseksi, tavoitteiden toteutumisen arvioimiseksi ja tulevan toiminnan kehittämiseksi. Lasten ja nuorten elinoloja koskevaa tiedonkeruuta on myös joidenkin ministeriöiden yhteistyönä. Lisäksi erillisin sopimuksen ministeriöt saavat tilastokeskukselta tarvittavaa ajankohtaistietoa.

Lääninhallituksen suorittama kuntien peruspalvelujen arviointi tuottaa alueellista tietoa peruspalveluista säädösvalmistelua ja valtakunnallista suunnittelua varten. Arviointi tehdään ministeriöiden ohjauksessa. Ohjaavat ministeriöt määrittävät vuosittain arvioitavat kohteet. Poikkihallinnolliset kohteet sovitaan yhteisesti. •

2. Tiedonkeruun sisältö, tarkoitus ja säännöllisyys sekä tietojen käytettävyys

Tämä luku koostuu vastauksista kysymyksiin: Millaista tiedonkeräystä, tutkimusta, selvitystä, arviointia organisaatio/yksikkö tekee lasten ja nuorten elinoloihin ja hyvinvointiin liittyvistä asioista? Mitä näistä tiedoista kerätään säännöllisesti: vuosittain, muulla aikavälillä? Mihin aikaan vuodesta vuosittain kerättävä tieto on käytettävissä ja analysoitavissa?

OPETUSMINISTERIÖLLÄ on koulutus- ja tiedepolitiikan sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialoilla runsaasti lasten ja nuorten elinoloja koskevaa tilastotuotantoa sekä tutkimusta, selvitystä ja arviointia. Tilastokeskuksen kanssa tehdyn tilastosopimukseen perusteella ministeriö saa säännöllisesti toimialansa tilastoja. Tietoja kerätään sekä koulutus- ja tiedepolitiikan toimialalta (esim. eri koulutussektoreiden opiskelijoista ja tutkinnoista, erityisopetuksesta, koulutuksen läpäisystä, työvoima- ja sijoittumistiedoista, koulutukseen pääsystä, keskeyttämisestä sekä väestön koulutusrakenteesta) että kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialalta (esim. eri kulttuuritapahtumiin osallistumista, ajankäyttöä ja kulttuuriharrastuneisuutta sekä kulttuurialojen koulutukseen ja työvoimaan liittyviä tilastoja). Tapauskohtaisesti tuotetaan eri sopimuksilla ad hoc -tilastoja ja selvityksiä.

Tilastokeskuksen ja opetusministeriön hallinnonalan yhteistyönä tuotetaan lasten ja nuorten elinoloja koskevia tilastoja. Näitä ovat muun muassa oppilaitostilastot, koulutuksen määrälliset indikaattorit, kulttuuritilasto, joukkoviestinnän ja kulttuurin alueen perustilasto, ajankäytön tutkimukset sekä erityisteemoista tehtävät raportit. Muita hyödynnettäviä tilastoja ovat muun muassa OECD:n Education at a Glance ja OECD Indicators sekä EU:n toimesta ilmestyvä Key Data on Education in Europe.

Liikunnan toimialalla opetusministeriö on rahoittanut osana lasten ja nuorten liikuntaohjelmaa Liikunnan ja Kansanterveyden Edistämissäätiö LIKESin yhteydessä toimivan Lasten ja nuorten elämäntapayksikön arviointityötä. Arvioinnin avulla selvitetään liikuntaohjelman vaikuttavuutta. Ministeriö rahoittaa myös joka neljäs vuosi tehtävän kansallisen liikuntatutkimuksen toteuttamista. Valtion liikuntaneuvoston toimeksiannosta on myös valmistunut Lasten ja nuorten meta-analyysi.

Lisäksi on valmistunut selvitys lasten ja nuorten taideharrastuneisuudesta vuonna 2005. Lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalampun arviointiraportti (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:25) on ilmestynyt talvella 2006.

Nuorisopolitiikan toimialalla nuorisotutkimus kohdentuu ensisijaisesti nuorisotyötä sekä nuorisopolitiikkaa palvelevaan tutkimukseen ja se on organisoitu nuorisotutkimusverkoston kautta. Opetusministeriö sopii vuosittain Nuorisotutkimusseuran ja sen tutkimusverkoston kanssa tutkimusteemoista. Vuosittain tuetaan noin 10–15 tutkimusta ja selvitystä. Kertaluontoisilla tutkimushankkeilla on selvitetty esimerkiksi maahanmuuttajanuorten integroitumista suomalaisiin kansalaisjärjestöihin, nuorten kulutustottumuksia, nuorten sijoittumista työmarkkinoille, alueellisen tasa-arvon toteutumista nuorten elämässä ja nuorten asennoitumista paikalliseen vaikuttamiseen.

Opetusministeriön yhteydessä toimivan valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan (Nuora) yhtenä tehtävänä on 1.3.2006 voimaan tulevan nuorisolain perusteella ajankohtaisen tiedon tuottaminen nuorista ja heidän elinoloistaan. Nuora on tehnyt vuodesta 1994 alkaen säännöllistä kartoitusta 15–29-vuotiaiden nuorten asenteiden ja odotusten kehittymisestä. Nuorisobarometreissä osa kysymyksistä toistuu säännöllisesti, joten niiden avulla voidaan seurata pidemmän aikavälin asennemuutoksia. Osa kysymyksistä liittyy kulloiseenkin ajankohtaistilanteeseen. Lisäksi Nuora ylläpitää Nuorten elinolot -tietokantaa (www.nuoret.org). Nämä elinoloindikaattorit kuvaavat 15–29-vuotiaiden suomalaisnuorten elinoloja. Indikaattorit muodostuvat aikasarjoista, joiden avulla voi tarkastella nuorten elinolojen kehitystä. Tietojen tuottamisesta vastaa Tilastokeskus ja Stakes. Tietokantaa kehitetään parhaillaan vastaamaan uuden nuorisolain ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tarpeita.

Stakes, Nuorisoasiain neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusverkosto ovat julkaisseet Nuorten elinolot -vuosikirjaa. Vuosikirjan tavoitteena on tuoda nuoria koskeva tutkimustieto ja käytettävissä oleva tilastollinen aineisto kaikkien asiasta kiinnostuneiden ulottuville. Vuosikirja on julkaistu kuusi kertaa ja viimeisin vuosikirja on vuodelta 2006.

Tilastokeskuksen sopimuksen kattavat tilastot kerätään osittain vuosittain, osin määräajoin. Tilastosopimukset ovat nelivuotisia puitesopimuksia, jotka tarkistetaan vuosittain. Arviointien, selvitysten ja muiden hankkeiden ajankohdat vaihtelevat hankkeesta riippuen. Tilastokeskuksen tilastotiedot valmistuvat eri aikaan vuodesta. Tilastojen valmistumisajankohdista on sovittu erikseen. Myös erilaisten hankkeiden ja selvitysten valmistumisajankohdat vaihtelevat hankkeesta riippuen, yhtenäistä valmistumisajankohtaa ei ole.

SISÄASIAINMINISTERIÖSSÄ kootaan pelastusviranomaisten onnettomuustietokantaan ja -järjestelmään (Pronto) tietoa kaikista onnettomuustyypeistä, joista pelastusviranomaiselle on tullut hälytys. Tietoja luokitellaan tekijän iän mukaan esimerkiksi palon tahallisuusarvioinnissa. Tietoja kerätään koko ajan, analyysit tehdään yleensä vuosittain. Ensimmäiset alustavat tiedot edellisestä kalenterivuodesta valmistuvat tammikuun lopulla.

Oikeusministeriössä lapsia koskevia asioita tulee esille useissa yhteyksissä muun muassa holhoustoimen osalta. Ministeriö ei kuitenkaan vastaa tilastoinnista. Holhoustoimen hallinnosta vastaa sisäasiainministeriön toimeksiannosta Itä-Suomen lääninhallitus, jossa tehtävää hoitaa maistraattien kehittämisyksikkö. Sieltä on saatavissa tietoa alaikäisten edunvalvonnoista.

Oikeusministeriö tilastoi tuomioistuimissa käsiteltyjä asioita. Niistä lapsiin liittyviä ovat käräjäoikeuksissa muun muassa lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat sekä hallinto-oikeuksissa lastensuojelua koskevat asiat. Nämä tiedot (muun muassa asiamäärät, käsittelyajat) ovat vuosittain saatavissa Tilastokeskuksesta. Oikeusministeriössä samat tiedot on mahdollista erikseen saada lyhyemmältä ajalta. Lainsäädäntöhankkeissa saattaa myös lasten ja nuorten asiat nousta esille ja tarvittaessa tehdään erillisiä selvityksiä.

LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖN ja varsinkin sen liikenneturvallisuusyksikön tehtävänä on koordinoida koko liikenneturvallisuusala Suomessa. Keskeinen osa-alue on tutkimus ja kehittämistoiminta, josta huomattavimpana esimerkkinä on LINTU, eli liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimusohjelma. Lasten ja nuorten kysymykset on yleensä integroitu muuhun liikenneturvallisuustutkimukseen. Liikenneturvallisuuden perustiedonkeruu pohjautuu tieliikenneonnettomuuksien tilastointiin, jossa poliisiin onnettomuustiedot kerätään Tilastokeskukseen ja Tiehallintoon. Liikenneturva seuraa myös lasten liikenneturvallisuuden kehittymistä.

Perusseuranta on kuukausittain julkaistava tieliikenneonnettomuuksien ennakkotilasto. Vuoden lopulliset tiedot julkaistaan vuosittain seuraavan vuoden syksyllä

YMPÄRISTÖMINISTERIÖSSÄ asumisesta ei koota alaikäisiä lapsia koskevia tietoja eikä tehdä kyselyjä lapsista. Ylipääntensä asumisen tietojen keräämisestä vastaa Valtion asuntorahasto ja asumistuen osalta Kela. Ympäristöministeriön asunto- ja rakennusosasto teettää tutkimuksia esimerkiksi eri väestöryhmien asuinoloista, asumispreferensseistä ja asumisratkaisuista. Lapsiperheiden asuinoloja ja asumistarpeita seurataan yhtenä kohderyhmänä ja tähän liittyviä tutkimuksia rahoitetaan.

Itsenäisinä asunnonhakijoina toimivat yleensä 18-vuotiaat tai sitä vanhemmat nuoret. Valtion asuntorahasto kerää asuntomarkkinaselvityksen yhteydessä vuosittain 18–25-vuotiaiden asunnonhakijoiden ja asunnonsaaneiden määrätiedot kunnista. Kunnilta pyydetään arviot 18–24-vuotiaiden nuorten määrästä, jotka voivat asua itsenäisesti mutta tarvitsevat asumisessaan muutakin tukea kuin asumistuesta rahaa. Kunnilta pyydetään myös arvio nuorten asumistilanteesta. Samassa yhteydessä kysytään myös asunnottomana olevien perheiden lukumäärää sekä toimia asunnottomuuden vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi. Alle 18-vuotiaista ei kerätä tietoja. Ympäristöministeriöllä on käytössään Kelan ylläpitämään asumistukirekisteriin perustuvia tietoja lapsiperheistä. Lapsiperhe on määritelty ruokakunnaksi, johon kuuluu vähintään yksi alaikäinen lapsi.

Tutkimuksia ja selvityksiä aihepiiristä tehdään aika ajoin. Valtion asuntorahaston asuntomarkkinaselvitys tehdään vuosittain ja sen tiedot ovat käytössä tammi–helmikuussa.

STAKES on vastannut kyselyyn pääasiassa siten, että samaan vastaukseen on koottu tilastoinnin sisältöä, säännöllisyyttä ja tietojen saatavuutta koskevat tiedot seuraavasti:

Kerättävät aineistot	Keruu tiheys	Tiedot käytettävissä
Syntymärekisteri: • vuositilasto • ennakko	vuosittain vuosittain	lokakuu kesäkuu
Epämuodostumarekisteri	vuosittain	maaliskuu
Raskaudenkeskeytykset	vuosittain	lokakuu
Lastensuojelurekisteri: • avohuolto • kodin ulkopuolelle sijoitetut	vuosittain vuosittain	kesäkuu kesäkuu
Lapsen elatus ja huolto	vuosittain	touko-, kesäkuu
Toimeentulotuki: • vuositilasto • ennakkotilasto	vuosittain 2 kertaa/vuosi	lokakuu maalis- ja syyskuu
Alkoholi- ja huumeet	vuosittain	maalis-, marraskuu
Terveystieteiden avohoito	vuosittain	elo-, syyskuu
Terveystieteiden laitoshuolto (Hilmo)	vuosittain	syyskuu
Kouluterveyskysely	parillisina vuosina Lapin, Itä-Suomen ja Etelä-Suomen lääneissä ja parittomina vuosina Oulun ja Länsi-Suomen läänissä sekä Ahvenanmaan maakunnassa	syksyllä
Rikossovittelutilasto	vuosittain	kesäkuu

Joidenkin Stakesin hallinnoimien tilastojen tietosisältöjä:

Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret:

- Lapsen/nuoren henkilötunnus
- Sukunimen neljä ensimmäistä kirjainta
- Sukupuoli
- Lapsen/nuoren huoltaja tilastovuoden lopussa tai sijoituksen päättyessä
- Sijoitusperuste a) avohuollon tukitoimi, b) kiireellinen huostaanotto (18 §), c) huostaanotto (16 §), d) tahdonvastainen huostaanotto (17 §), e) jälkihuolto (34 §), f) yksityinen sijoitus
- Sijoitusaika
- Sijoituspaikka

Lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä olleet lapset ja nuoret:

- Vuoden aikana yksilökohtaisen lastensuojelun piirissä (LsL 12§, 13§, 34§) olleet alle 18-vuotiaat lapset ja 18–20-vuotiaat nuoret asiakkaat kunnittain
- Vuoden aikana asiakkaaksi tulleita lapsia ja nuoria (uusi rekisteröinti)
- Jälkihuollossa olevat lapset ja nuoret

Lasten päivähoidosta kerätään tietoja Tilastokeskuksen kuntien talous- ja toimintatilastoon. Tiedot kerätään vuosittain kaikista Suomen kunnista. Tiedot saadaan luokituksin:

- Yksivuotisikäryhmittäin
- Päiväkot-/perhepäivähoito
- Kokopäivä-/osapäivähoito
- Hoitopäivien lukumäärät

Lasten leikkitoiminnasta saadaan tiedot lasten keskimääräisistä lukumääristä leikkipuistoissa, kerhotoiminnassa ja avoimissa päiväkodeissa.

Stakes kerää viiden vuoden välein tietoja kasvatus- ja perheneuvonnasta. Seuraava tiedon keruu tehdään vuoden 2008 alussa koskien vuoden 2007 tietoja. Tietoja kerätään muun muassa asiakkaista ikäryhmittäin, asiakkaaksi hakeutumisen perussyistä, asiakasperheistä perhetyypeittäin, tutkimus- ja kehittämistoiminnasta, henkilöstöstä, organisaatiosta jne.

Vuodesta 2006 lähtien (laki voimaan 1.6.2006) Stakes kerää vuosittain tiedot rikossovitteluun tulleista rikostapauksista. Tiedoista ilmenee erikseen myös eri ikäryhmien osuudet tekijöiksi epäillyistä ja asianomistajista (alle 15-v. ja 15–17-v.).

Stakes kerää joka toinen vuosi hyvinvointi ja palvelut -surveytä (HYPA-kysely), joka kohdistuu 18–79-vuotiaille suomalaisille. Kysely sisältää tietoja kansalaisten hyvinvoinnista, terveydestä ja sosiaalipalveluiden käytöstä. Kyselyssä on mukana lisäosa, joka kohdistuu joka toinen vuosi ikääntyneille ja joka toinen vuosi lapsiperheille. Uusi, juuri raportoitavana oleva aineisto sisältää lapsiperhekyselyn tulokset, jotka julkistetaan tammikuussa 2008. Tämän lapsiperheille suunnatun postikyselyn tarkoituksena on saada tietoa lapsiperheiden toimeentulosta, työn ja perheen yhteensovittamisesta sekä kokemuksista lapsiperheille tarkoitettujen palvelujen käytöstä.

Myös varsinainen koko väestölle suunnattu HYPA-kysely antaa tietoja kansalaisten suhtautumisesta esim. lasten päivähoitoon ja muihin lasten ja perheiden palveluihin

KELAn tutkimusosastossa lasten ja nuorten elinoloja ja hyvinvointia tutkitaan lähinnä siitä näkökulmasta, kuinka hyvin nykyiset perhepoliittiset tuet sekä muut lapsiin ja nuoriin vaikuttavat etuudet toimivat. Hyvinvoinnin vajeita on tarkoitus lievittää etuuksia kehittämällä.

Tutkimusosastolla ei tältä alalta kerätä mitään tietoja aivan säännöllisesti. Sen sijaan aktuaari- ja tilasto-osasto julkaisee vuosittain Kelan tilastollista vuosikirjaa, jossa on tarjolla monipuolinen valikoima Kelan etuuksien käyttöön liittyviä tilastoja. Perhe-etuuksia koskevat tilastot tosin liittyvät lasten hyvinvointiin vain epäsuorasti, koska niissä etuuden saajana ovat aina lapsen vanhemmat. Opintoturvan puolella myös lapset ja nuoret ovat etuuden saajina. Tilastollinen vuosikirja ilmestyy alkusyksystä.

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN yleinen yksikkö julkaisee noin kahden – kolmen vuoden välein Oikeusolot -katsausta. Tähän liittyen kerätään ja esitellään eri tilastolähteisiin tukeutuen (Tilastokeskus, Stakes) myös perhe-elämään liittyviä indikaattoreita, muun muassa adoptiosta, isyydestä, lasten huollosta, asumisesta ja elatuksesta. Seuraavaa katsausta on suunniteltu vuodelle 2007.

OPTL:n kriminologisen yksikön päätehtäviin kuuluu muodostaa oikeasuhtainen kuva maamme rikollisuuskehityksestä. Tähän liittyen kerätään säännöllisesti tilastotietoa myös lasten ja nuorten rikollisuudesta. Rikostilastot sisältävät vain poliisin tietoon tulleen rikollisuuden ja kuvaavat siten puutteellisesti kokonaisrikollisuutta. Erityisesti nuorten tekemistä (ja myös nuoriin kohdistuvista) rikoksista valtaosa ei tule poliisin tietoon eikä siten myöskään virallistilastoon. Kokonaisrikollisuuden arvioimiseksi yksikkö on perustanut nuorisorikollisuuskyselyjen järjestelmän (NRK), joka on nimetön itse ilmoitetun rikollisuuden kysely.

Lisäksi yksikkö edustaa Suomea kansainvälisissä nuorisorikollisuus- ja nuorisouhritutkimuksissa (ISR- ja MB -järjestelmät). Nuorten tekemien rikosten tutkimus on aina myös nuoriin kohdistuvan rikollisuuden tutkimusta, koska valtaosa nuorten väkivallasta kohdistuu toisiin nuoriin. Nuoriin kohdistuvien rikosten jääminen piilorikollisuudeksi on erityinen yhteiskunnallinen ongelma. Seurantajärjestelmiin sisältyy joitakin kysymyksiä myös nuorten rikosuhrikokemuksista. Kyselyjärjestelmien lisäksi OPTL:n kriminologinen yksikkö ylläpitää henkirikollisuuden seurantajärjestelmää, joka tuottaa tietoa myös lapsista ja nuorista henkirikosten tekijöinä ja uhreina.

Nuorisorikollisuuskysely on toteutettu vuosina 1995, 1996, 1998, 2001 ja 2004. Tavoitteena toistaminen 3–4 vuoden välein, mutta tulevaisuus on rahoituksen vuoksi epäselvä. Ongelmana on, että aluksi järjestelmän osittaisrahoittajana toiminut opetusministeriö on luopunut rahoituksesta vuonna 2004. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmää ylläpidetään jatkuvasti.

Nuorisorikollisuuskysely kerätään huhti-, toukokuussa 3–4 vuoden välein, ennakkotiedot ovat valmiina tiedonkeruuvuoden syksyllä. Rikollisuustilanne-katsauksessa (ks. www.om.fi/optula) tiivistetään nuoria koskevat tiedot vuosittain. Se ilmestyy kesä- tai elokuussa. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tiedot päivitetään laitoksen nettisivulla olevaan henkirikoskatsaukseen kahdesti vuodessa.

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU osallistuu Kansanterveyslaitoksen vastuulla olevan uhritutkimuksen aineiston keruuseen ja analysointiin. Tutkimus kattaa sekä tapaturmat että rikokset. Viimeisin raportti on ilmestynyt vuonna 2007 ja suunnitelmassa on toteuttaa se jatkossa kolmen vuoden välein.

TILASTOKESKUKSEN tiedot on koottu sen eri tilastoista vastaavien yksiköiden vastauksista. Tilastokeskuksessa lasten ja nuorten elinolojen ja hyvinvoinnin kuvaus syntyy normaalin tilastotuotannon osana. Lapset ja nuoret eivät kuitenkaan ole eksplisiittisen huomion kohteena Tilastokeskuksen julkaisuissa. Kerättävät aineistot sisältävät kuitenkin myös lapsiväestön, ja tarvittaessa voidaan laatia erillisselvityksiä. Monet säännöllisesti tuotettavat indikaattorit ovat keskeisiä myös lapsiväestön tilanteen arvioinnissa, esimerkiksi lapsikäyhyysaste, lapsiperheiden tulot, varallisuus ja kulutus.

YKSIKKÖ/TILASTOT	AINEISTON SISÄLTÖ	KERUUTIHEYS TIEDOT KÄYTETTÄVISSÄ
<p>OIKEUSTILASTOT Sylliseksi epäillyt henkilöt</p>	<p>Aineisto sisältää ikäluokittaiset tiedot rikoslakirikoksista ja muista poliisin tietoon tulleista rikoksista. Tiedot on saatavissa alueittain ja aikasarjoittain. (Lähde: poliisin tietoon tullut rikollisuus)</p>	<p>Kaikkia oikeustilastoja tuotetaan vuosittain. Poliisin tietoon tullut rikollisuusennakkotiedot – myös neljännesvuosittain.</p>
<p>Syyttämättä jätetyt</p>	<p>Aineistossa on tiedot syyttämättä jätetyistä syyttämättäjättämisperusteen ja syyttämättä jätetyn iän mukaan rikoksittain ja syyttäjänvirastoittain ja asian käsittelyyn syyttäjällä kuluneesta ajasta. Tietoja on saatavissa myös aikasarjoittain.</p>	<p>Pääsääntöisesti tilastot ovat valmiita tilastovuotta seuraavana syksynä.</p>
<p>Tuomioistuimissa syytetyt ja heille tuomitut rangaistukset rangaistuslajeittain, rikesakotetut ja rangaistusmääräyksellä sakotetut</p>	<p>Kaikkia tietoja saatavissa ikäluokittain, alueittain ja aikasarjoittain.</p>	
<p>Vankitilastot</p>	<p>Saatavissa alle 18-vuotiaita vankeja koskevia lukumäärätietoja.</p>	
<p>TYÖVOIMATILASTOT</p>	<p>Työvoimatutkimus (Labour Force Survey) on EU:n yhteinen otospohjainen haastattelututkimus, jonka yhteydessä on kerätty vuodesta 2003 lähtien ns. kotitalousosan avulla osaotokselta tiedot kohdehenkilön kotitalouden muista jäsenistä ja heidän toiminnastaan. Kotitalousosa sisältää vuosittain noin 25 000 kotitaloutta ja yli 60 000 henkilöä, joista alle 18-vuotiaita on noin 16 000. Kotitalousosa tuottaa tietoa mm. lapsiperheiden vanhempien (ja kaikkien kotitalouden 15 vuotta täyttäneiden jäsenten) työllisyydestä, työttömyydestä, työsuhteista ja työajoista.</p>	<p>Työvoimatutkimus on jatkuva tutkimus, jossa ovat edustettuina vuoden kaikki viikot. Myös kotitaloustiedot ovat ympärivuotisia. Eurostatille toimitetaan kotitaloustiedot neljännesvuosittain, ja kansalliseen käyttöön tarkoitettu laajempi kotitaloustiedosto on vuosittainen. Vuositiedosto valmistuu huhti – toukokuussa).</p>
<p>TULO- JA ELINOLOTUTKIMUS</p>	<p>Kuvaa kotitalouksien toimeentuloa ja muita materiaalisien elintason osatekijöitä; otosaineisto; tiedot kerätään haastatteleamalla ja rekisteritiedoista; otos noin 12 000 kotitaloutta ja noin 30 000 henkilöä; sisältää yli 7 000 alle 18-vuotiasta; voidaan käyttää sekä kotitalousettä henkilötarkasteluihin; on samalla EU:n harmonisoitu tulo- ja elinolututkimus, joka tehdään kaikissa jäsenmaissa yhtenäisesti.</p>	<p>Vuosittain. Ennakkotiedot ovat valmiina tiedonkeruuvuoden joulukuussa, lopulliset tiedot seuraavan vuoden kesäkuussa.</p>

YKSIKKÖ/TILASTOT	AINEISTON SISÄLTÖ	KERUUTIHEYS TIEDOT KÄYTETTÄVISSÄ
TULONJAON KOKONAISAINESTO	Kotitalouksien ja henkilöiden tulot; koko väestö; sallii erityisesti alueelliset ja pitkittäistarkastelut; laajat yhdistelymahdollisuudet muihin rekisteriaineistoihin.	Vuosittain. Ennakkotiedot tiedonkeruuvuoden joulukuussa, lopulliset tiedot seuraavan vuoden maaliskuussa.
KOTITALOUKSIEN VARALLISUUS	Kotitalouksien asumista ja varallisuutta kuvaava tutkimus, otosaineisto, perustuu haastatteluihin ja rekistereihin, otoskoko noin 4 000 kotitaloutta, lapsiperheet mukana väestöosuutensa mukaisesti.	Toistetaan noin 5 vuoden välein.
KOTITALOUKSIEN KULUTUS	Kotitalouksien kulutusmenoja kuvaava tutkimus, otosaineisto, perustuu haastatteluihin, rekistereihin ja kotitalouksien pitämiin kulutusmenopäiväkirjoihin, otoskoko vaihtelee; aineisto sisältää myös lapsiperheet väestöosuutensa mukaisesti.	Toistetaan noin 5 vuoden välein.
ESI- JA PERUSKOULU- KOULUTUS	Lakisääteisen esiopetuksen ja peruskoulujen oppilaat. Sisältää tietoja mm. oppilaista, peruskoulun päättäneistä, ainevalinnoista, erityisopetuksesta, koulupudokkaista. Perustuu Tilastokeskuksen keräämiin oppilaitoksittaisiin tietoihin.	Vuosittain. Oppilasmäärät tilastovuoden marraskuussa, muut tiedot tilastovuotta seuraavan vuoden kesäkuussa.
PERUSASTEEN JÄLKEINEN TUTKINTO- TAVOITTEINEN KOULUTUS	Peruskoulun jälkeisen koulutuksen opiskelijat ja tutkinnot. Perustuu Tilastokeskuksen oppilaitoksilta keräämiin henkilö pohjaisiin tietoihin, joista voidaan erottaa alle 18-vuotiaat. Lisäksi kerätään oppilaitoksittaisia tietoja lukiolaisten ainevalinnoista.	Vuosittain. Opiskelija- ja tutkintotiedot tilastovuotta seuraavan vuoden marraskuussa, lukion ainevalinnat tilastovuotta seuraavan vuoden helmikuussa.
OPISKELIJAVIRTA- TILASTOT PERUSASTEEN JÄLKEISESTÄ KOULUTUKSESTA	Koulutukseen hakeutuminen ja pääsy, opintojen kulku, koulutuksen keskeyttäminen, opiskelijoiden työssäkäynti, sijoittuminen koulutuksen jälkeen työhön ja jatko-opintoihin; tehdään Tilastokeskuksen henkilö pohjaisia tietoja ja Opetushallituksen yhteishakuaineiston tietoja yhdistelemällä; useimmat tiedot tuotetaan ilman ikärajoja, mutta ikätieto on aineistoista saatavissa; lapsinäkökulmasta kiinnostavaa muun muassa peruskoulun päättäneiden hakeutuminen ja sijoittuminen.	Vuosittain. Runsaan vuoden päästä tilastovuoden lopusta.

YKSIKKÖ/TILASTOT	AINEISTON SISÄLTÖ	KERUUTIHEYS TIEDOT KÄYTETTÄVISSÄ
VÄESTÖNRAKENNE- JA VÄESTÖNMUUTOS- TILASTOT	Saadaan demografiset perustiedot lapsista.	Vuosittain . Vuodenvaihteen tiedot ovat käytettävissä keväällä.
PERHETILASTOT	Saadaan tietoa lasten perheistä.	Vuosittain. Vuodenvaihteen tiedot ovat käytettävissä keväällä.
TYÖSSÄKÄYNTI- TILASTOT	Voidaan tehdä tilastoja lasten työssäkäynnistä. Tieto perustuu etupäässä heidän veronalaisiin ansiotuloihinsa. Laajat yhdistelymahdollisuudet muihin rekisteriaineistoihin.	Vuosittain. Tilastovuoden tiedot ovat käytössä 20 kuukauden viiveellä.
KUOLEMAN- SYYTILASTOT	Tietoja imeväis- ja lapsikuolleisuudesta kuolemansyryryhmittäin.	Vuosittain. Tiedot valmistuvat tilastovuotta seuraavan vuoden marraskuussa.

KANSANTERVEYSLAITOKSEN Lasten ja nuorten terveyden osastolla tutkimuksen kohteena on kaksi laajaa syntymäkohorttia: Pohjois-Suomen syntymäkohortti 1966 käsittäen 12 000 lasta ja 1986 kohortti käsittäen 9 500 lasta, joita on seurattu raskausajalta lähtien. Vuonna 1986 syntyneiden lasten seurantatiedot on kerätty 1, 7 ja 8 vuoden iässä ja viimeisin seurantatutkimus katsoi laajan postikyselyn ja kliinisen terveystutkimuksen 16 vuoden iässä. Kohorttitutkimuksista saadaan kattavaa väestöpohjaista terveyden ja hyvinvoinnin seurantatietoa lapsuuden ajalta. Näin saatavissa ovat tarkat tiedot lasten ja nuorten terveystietojen käytöstä, elintavoista, fyysisistä ja psyykkisistä oireista ja sairauksista. Myös lasten vanhempien terveystiedot ja sosioekonomiset tiedot on kartoitettu postikyselyllä. Lisäksi molempien kohorttien kaikista jäsenistä on aloitettu kaikkien lapsuuden ajan neuvolakäyntien tietojen tallentaminen. Näin voidaan kartoittaa pitkätaistutkimuksella myös neuvolakortteihin tallennettuja lasten kasvua ja kehitystä koskevia seurantatietoja.

Kansanterveyslaitoksen Terveyden edistämisen ja Kroonisten tautien ehkäisyn osastolla toteutetaan vuosittain aikuisväestön terveystutkimus (AVTK), jonka kohderyhmänä on Suomen 15–64-vuotias väestö. Alle 18-vuotiaiden osuus otannasta on varsin pieni. Tutkimus toteutetaan postikyselyllä. Tutkimus sisältää pääasiassa kysymyksiä elintavoista (tupakointi, alkoholinkäyttö, ruokailutottumukset, liikunta) sekä sairauksista, oireista ja terveystietojen käytöstä. Osastolla toimii myös nuorten tupakka-asiantuntija, joka kokoaa ja välittää tietoa nuorten tupakoinnin ehkäisyyn liittyvistä asioista. Osaston toimesta on toteutettu Helsingin yläasteilla kouluinterventio tupakoinnin ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Tutkimustuloksia raportoidaan parhaillaan. Osastolla on alkamassa pilottihanke nuorten syrjäytymiskehityksen ehkäisystä (SYKE). Pilottihanke toteutetaan kolmessa Helsingin koulussa 5–6 -luokkalaisten vuoden 2006

ja 2007 aikana. Kansanterveyslaitoksen Ravitsemusyksikön Lasten ravitsemus, diabetes ja allergiat -ryhmä seuraa Tyypin 1 diabeteksen ennustaminen ja ehkäisy -tutkimukseen (DIPP-tutkimus) Pohjois-Pohjanmaalta ja Pirkanmaalta vuosina 1996–2004 rekrytoitujen lasten ravitsemusta (7 012 perhettä kutsuttu) vauvaiästä 6 vuoden ikään saakka. Vuodesta 2004 lähtien syntyneitten osalta ravintotiedon keruu jatkuu kansainvälisen tyypin 1 diabeteksen ympäristöriskitekijä-tutkimuksen (TEDDY-tutkimus) muodossa.

Aikuisväestön terveystutkimuksia (AVTK) toteutetaan vuosittain. Em. DIPP- ja TEDDY-tutkimuksissa lasten ravitsemusta tutkitaan 3 ja 6 kuukauden iässä ja sen jälkeen vuosittain (TEDDY:ssä puolivuosittein).

KTL kokoaa tietoja myös tapaturmista, niiden ilmaantuvuudesta ja syntyyn vaikuttavista tekijöistä ja ehkäisymahdollisuuksista. Vuosittain kootaan kuolemaan johtavat (Tilastokeskus) ja sairaalahoitoon johtavat (Stakes/hoitoilmoitusrekisteri) tapaturmat. Tiedot ovat käytettävissä tilastovuotta seuraavan vuoden loka-joulukuussa. Kolmen vuoden välein pyritään toteuttamaan väestöhaastatteluna ns. Uhritutkimus.

KTL seuraa tartuntatautiin esiintyvyyttä. Laitoksen ylläpitämään tartuntatautirekisteriin kootaan tietoja potilaita tutkivista laboratorioista ja heitä hoitavilta lääkäreiltä. Suomessa tehtävä tartuntatautiseuranta on kiinteässä yhteydessä kansainvälisiin seurantajärjestelmiin. EU:ssa jäsenmaiden yhteistyö tapahtuu tautikohtaisten verkostojen avulla.

Lasten rokotuskattavuutta tutkitaan KTL:ssä säännöllisesti kahden vuoden välein 1 000 lapsen otoksen avulla. Tämän lisäksi KTL julkaisee seurantatietoja ilmoitetuista haittavaikutuksista rokotusten haittavaikutusrekisterissä. Vuosittaiset yhteenvedot ovat nähtävillä KTL:n rokoteturvallisuussivuilla internetissä. Näiden lisäksi KTL:n rokoteosaston eri projekteista saadaan tutkimuskäyttöön soveltuvaa lasten ja nuorten rokotuksiin ja rokottamiseen liittyvää seurantatietoa.

SUOMEN KUNTALIITON Kuntakehitys- ja tutkimusyksikössä on hankkeita, jotka liittyvä lapsiin ja/tai nuoriin, vaikka tutkimus- tai selvitystyötä ei varsinaisesti tehdä lasten ja nuorten elinoloihin ja hyvinvointiin liittyvistä asioista. Tästä ovat esimerkkinä kuntien luottamushenkilöorganisaatioita koskevat kartoitukset (valtuustot, hallitukset, lautakunnat ym. toimikunnat.) Tietoja on mahdollista saada mm: missä luottamushenkilöelimessä/-elimissä käsitellään lasten ja nuorten palveluita; onko kunnassa nuorisolautakunta ja / tai nuorisovaltuusto; mikä lautakunta hoitaa päivähoidon asioita. Kuntien luottamushenkilöorganisaatiota koskevat kartoitukset tehdään joka valtuustokauden alussa.

LIIKENNETURVA analysoi poliisin keräämiä tieliikenneonnettomuustietoja, kerää tietoa lasten turvalaitteiden käyttämisestä ja tekee erillisselvityksiä oman toiminnan kehittämisen tueksi.

Poliisin tieliikenneonnettomuuksista valmistuu vuosittain raportti sekä kuukausittain ennakkotietopaketti. Poliisin ratsioissa seurataan lasten turvaistuinten käyttöä joka kolmas vuosi. Pyöräilykypärän, heijastimen sekä takapenkin turvavyön käyttöä seurataan joka vuosi. Tieliikenneonnettomuustiedot valmistuvat elokuussa, kuukausitiedot seuraavan kuukauden kolmannella viikolla ja seurantatiedot keväällä ja syksyllä. •

3. Kertaluonteiset tutkimukset ja viimeaikaiset kehittämishankkeet lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannassa

Tämä luku koostuu vastauksista kysymykseen:
Minkälaista tietoa on kerätty viime vuosina tai tullaan lähivuosina keräämään kertaluontoisilla tutkimushankkeilla.

OPETUSMINISTERIÖLLÄ on käynnissä useita selvitys-, tutkimus- ja muita hankkeita, jotka liittyvät lasten ja nuorten elinolojen edistämiseen. Koulutussektorilla esimerkkeinä näistä ovat kouluhyvinvoinnin toimenpidekokonaisuus, koulupudokkaiden aktivoimishanke, osallistuva oppilas-yhteisöllinen koulu -hanke, nuorten osallisuushanke, jossa kehitetään ja seurataan laaja-alaisesti lasten ja nuorten hyvinvointia (2003–2007), ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen kokeilu (alkaa syksyllä 2006), perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän (opetusministeriön työryhmämuistio 2005:33) toimenpiteet, syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyvät toimenpiteet, oppilaanohjauksen ja opintojen ohjauksen kehittämishanke 2004–2007 sekä esiopetuksen laatua koskeva selonteko ja sen jatkotyö. Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman (2003–2007) toimeenpano on myös käynnissä.

Opetusministeriö on kehittämässä parhaillaan sektoritutkimustaan, jonka osana myös nuorten ja lasten elinoloihin liittyvät näkökulmat nousevat esille. Lisäksi opetusministeriön hallinnonalalla on käynnissä yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja tuottavuutta koskevien indikaattoreiden kehittäminen, mikä osaltaan liittyy lasten ja nuorten elinoloja koskevaan tietotuotantoon.

Opetusministeriössä kootaan kertaluonteisilla tutkimuksilla erilaista nuorten ja lasten elinoloihin liittyvää tietoa sekä koulutus- ja tiedepolitiikan että kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialoilla. Selvityksiä ja tutkimuksia sekä muita hankkeita toteutetaan valtioneuvoston ja eduskunnan tavoitteiden ja linjausten kuten hallitusohjelman ja hallituksen strategia-asiakirjan, kehittämissuunnitelmien sekä osastrategioiden ja muiden toimeksiantojen perusteella. Keskeisimmät käynnissä olevat hankkeet on lueteltu edellä.

SISÄASIAINMINISTERIÖN pelastusosasto on teettänyt kyselytutkimuksen lasten ja nuorten tulen käytöstä, ja se (Lasten luvaton tuli) on ilmestynyt vuonna 2006.

OIKEUSMINISTERIÖSSÄ on ulosottouudistuksen valmistelun yhteydessä selvitetty erikseen ulosoton kohteena olevien alaikäisten määrä. Tiedot on julkaistu OM:n julkaisusarjassa Lausuntoja ja selvityksiä 2005:18. Ehdotus ulosottokaareksi ja verotäytäntöönpanolaisiksi.

LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖN toimialaan kuuluu toistuva, kertaluonteinen Uhritutkimus, jossa yhtenä osiona on liikennetapaturmaan joutuneiden haastattelu. Tämä tutkimus on tehty vuosina 2003 ja 2006. Osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa tavoitteena on kyseisen tutkimuksen säännöllinen toteuttaminen.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN asunto- ja rakennusosaston t&k-toiminnan yhtenä painopisteenä lähivuosina on erilaistuvat asumistarpeet ja -ratkaisut. Muun muassa Hyvä asuminen 2010 -ohjelman yhteydessä toteutetaan tähän liittyviä tutkimuksia. Lapsiperheiden asumistarpeet ovat yhtenä ryhmänä mukana.

OPETUSHALLITUKSESSA on käynnissä Nuorten osallisuushanke. Hankepaikkakunnilla tapahtuvasta työstä nuorten osallisuuden parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävä arviointitutkimus valmistuu vuoden 2007 loppuun mennessä. Hankkeessa kehitetyistä hyvistä käytännöistä on valmistunut tutkija Jukka Vehviläisen kirjoittama julkaisu Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt. Useilla hankepaikkakunnilla on toteutettu Lasten ja nuorten hyvinvointipoliittisia selvityksiä ja ohjelmia kuten esimerkiksi Vammalassa ja Lappeenrannassa. Hallinnonalan toiminnanohjauksen tueksi on myös laadittu lapsi- ja nuorisostrategioita tai lapsi- ja nuorisoeuro- työkaluja kuten esimerkiksi Akaassa ja Lempäälässä on tehty.

Ammatillisen erityisopetuksen piirissä on noin 15 000 opiskelijaa, joista noin 2 100 on valmentavan ja kuntouttavan opetuksessa ja ohjauksessa. Valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta on tehty kaksi selvitystä, joissa on selvitetty koulutukseen pääsyä, tavoitteita ja sisältöjä nuoren tulevaisuuden kannalta. Ammatillisten oppilaitosten opiskelija-asuntoloissa asuu noin 1 000 opiskelijaa, joista osa on alle 18-vuotiaita. Asuntolatoiminnasta on tehty kaksi selvitystä.

KELA:ssa on vuonna 2005 julkaistu tutkimuksia isien perhevapaiden käytöstä sekä vähimmäismääräisen äitiyspäivärahan saajista ja heidän toimeentuloturvan tarpeestaan. Lisäksi Kelan kustantamana ilmestyi artikkelikokoelma perhepolitiikasta ("Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?"), jossa lasten asemaa tarkasteltiin laajasti perheelle suunnatun tuen ja muun ohjauksen näkökulmasta (ei siis vain Kelan etuuksien näkökulmasta).

Tällä hetkellä käynnistetään yhdessä Stakesin kanssa laaja kyselyaineistoon perustuvaa tutkimus, jolla selvitetään pienten lasten hoitomuotoja ja vanhempien arvioita niistä. Toisessa tutkimushankkeessa selvitetään sitä, mitkä tekijät vaikuttavat perheissä vanhempainvapaan jakamiseen puolisoiden kesken; tässä käytetään rekisteriaineistoja, jotka mahdollistavat samojen henkilöiden seurannan useiden vuosien ajalta (ns. pitkäaikaisaineisto). Hanke on osa laajempaa tasa-arvosuunnittelun tueksi tarkoitettua tutkimuskokonaisuutta, jota toteutetaan Palkansaajien tutkimuslaitoksessa ja Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksessa. Nämä kaksi hanketta valmistuvat lopullisesti vasta vuonna 2008, mutta joiltakin osin tuloksia on käytettävissä jo vuonna 2007.

Pienimuotoisemmista hankkeista voi mainita Kelan ja Stakesin rekisteritietojen yhdistelyyn perustuvan selvityksen, joka koskee kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten perhetaustan selvittämistä. Näiden lasten vanhempien Kelan-etuuksien perusteella pyritään sanomaan jotain sijoituspäätösten taustoista. Tuloksia on saatavissa – jos kaikki käy suunnitelmien mukaan – vuoden 2007 alkupuolella.

OPTL:ssa viime vuosina valmistuneet, lapsia ja nuoria koskevat tutkimushankkeet ovat liittyneet toisaalta edellä mainittujen seurantajärjestelmien (NRK, MB, ISRD) raportoimiseen ja tutkimukseen, toisaalta nuorten asemaan rikosprosessissa (esim. nuorisorangaistus, nuorten nopeutettu rikosprosessi). Tällä hetkellä tutkimusohjelmassa (a) lapset ja nuoret henkirikosten tekijöinä 1980–2004, (b) sosiaalityön toimenpiteiden vaikuttavuus alle 15-vuotiaiden rikosentekijöiden uusintarikollisuuteen ja (c) nuorten rikollisuuden kehitystä, syitä ja kontrollia käsittelevän "Nuorisorikollisuuskirjan" toimittaminen ja (d) nuorisorangaistuksen seurantatutkimus.

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN poliisitoimintatiimin tutkimuksissa on valmistunut: Marja-Liisa Laapio (2005) Poliisi ja perheväkivalta, joka on tapaustutkimus poliisin toimintakulttuurista ja viranomaisverkostosta.

STAKESissa on tehty 2006 lopussa laitoksen sisäinen lapsi- ja perhehankkeiden kartoitus. Kartoitukseen koottiin Stakesin tutkimus- kehittämis-, arviointitutkimus- ja kehittämishankkeet sekä tilasto- ja rekisteritietojen tuotanto laaja-alaisesti, ei vain hyvinvointiseurannan osalta. Hiljattain päättyneitä tai meneillään olevien hankkeita löytyi yli 80. Ne määriteltiin myös lapsuuden eri vaiheiden; kuten syntymän, varhaislapsuuden, lapsuuden sekä erilaisten ongelmatilanteiden kohderyhmien näkökulmista, jolloin muun muassa päihde- ja mielenterveys- sekä lastensuojelu- ja koulukotityön hankkeet tulivat esille.

Stakesissa on käynnistynyt kartoitustyön pohjalta lasten, nuorten ja perheiden terveyden ja hyvinvoinnin edistävien palvelukonseptien kehittelytyö (2007–2009 ja II vaihe 2010–2014) Stakesin tulosalueet ja ryhmät yhdistävänä työotteena. Työskentelyyn on tarkoitus saada kuntien, järjestöjen tutkimuslaitosten ja yliopistojen kiinnostus ja panostus.

Osana valtakunnallista lastensuojelun kehittämisohjelmaa (2003–2007) on valmistunut syksyllä 2007 suomalaisesta lastensuojelusta tutkimuskatsaus (www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelun-kasikirja/tuke/lastensuojeluntutkimuskatsaus/). Siihen on koottuna eri tieteenaloilta lastensuojelua koskeva ja laajemmin ymmärrettyä lastensuojelun rajapinnoille sijoittuva Suomessa tehty väitöskirja- ja lisensoititutkimus vuosilta 2000–2007. Tutkimuskatsauksessa on lisäksi koottu keskeiset suomalaisen lastensuojeluun, lasten ja nuorten ongelmiin sekä niiden ratkaisuihin liittyvät artikkelit. Tutkimuskatsaukseen kuuluva raportti sisältää analyysia kotimaisen lastensuojelun ja sen rajapintojen tutkimuksen nykytilasta ja kehittämisehdotuksia sen uudistamiseksi. Lisäksi erityisen kiinnostuksen kohteena on ollut tutkimuksen ja kehittämisen välinen suhde.

Lastensuojelun tietojärjestelmien, seurannan ja tilastoinnin kehittämiseksi on toteutettu hanke, jossa haettiin vastausta kysymykseen, keitä ovat lapset ja perheet jatkuvasti kasvavien lastensuojelun avohuollon asiakasmääriä kuvaavien tilastojen takana. Tutkimus kohdennettiin lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi vuonna 2006 tullessiin (uusiin) lapsiin (N = 330) kolmen maakunnan alueella, yhdeksässä kunnassa. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana, Heino, Tarja. (www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T30-2007-VERKKO.pdf)

Hallinto-oikeuksien ratkaisut lastensuojeluasioissa -selvityksessä on keskitytty hallinto-oikeuksien tekemiin ratkaisuihin lastensuojeluun liittyvissä alustus- ja valitusasioissa 2000–2004. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty Stakesin lastensuojelutilaston tietoja sekä Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikertomustietoja. Raportti on luonteeltaan tilastollinen yleiskatsaus. (www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T14-2006-VERKKO.pdf).

TILASTOKESKUKSEN Suomalainen lapsi, poikkitalastollinen kokoomajulkaisu ilmestyi keväällä 2007.

Työvoimatutkimuksen yhteydessä toteutetaan vuosittain ns. ad hoc -lisätutkimus, jonka aiheena oli vuonna 2005 työn ja perheen yhteensovittaminen.

Tulo- ja elinolotutkimukseen liitetään vuosittain vaihtuvasisältöinen lisäosio. Niissä on käsitelty köyhyyden periytymistä sukupolvelta toiselle (2005), sosiaalisia suhteita, sisältäen myös sukupolvien väliset apusuhteet (2006).

Oikeustilastoihin liittyvällä uhritutkimuksilla on kerätty tietoja vammoihin johtaneista tapaturmista ja väkivallasta. Vuoden 2006 tutkimusta ei tehty Tilastokeskuksessa.

SUOMEN KUNTALIITON KuntaSuomi -tutkimusohjelmassa on ajanjaksolla 1995–2004 kerätty tutkimustietoa muun muassa

- 1) Lasten päivähoidosta kunnissa. Viimeisimmässä raportissa Rinna Ikola-Norrbacka (2004): ”Päivähoito – kuntien kilpailuvaltti” on kuvattu kuntien päivähoitoammattilaisten arvioita paitsi kuntien päivähoitoon nykytilasta ja muutoksista myös erilaisten kehittämiskohteiden tärkeydestä sekä lisäksi kunnan päivähoidosta vastaan luottamushenkilöelimen roolista ja merkityksestä toiminnan kehittämisessä.
- 2) Tutkimukset, joissa on kartoitettu eri tahojen mielipiteitä kunnallisista palveluista kuten lasten ja nuorten elinoloihin ja hyvinvointiin suoraan tai epäsuoraan liittyvistä palveluista (muun muassa lasten päivähoito, esiopetus, ala-aste, yläaste, lukiot, nuorisotoimi, liikunta ym. vapaa-aikapalvelut).

- 3) Tutkimus kuntien kirjasto-, kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalveluista vuosina 1996–2004 (J. Mattila & R. Ikola-Norrbacka (2004): ”Vaihtelevat vapaa-aikapalvelut”.
- 4) Asiakastyytyväisyystutkimus Olin & Pekola-Sjöblom & Sjöblom (2004): ”Asiakkaat arvioitsijoina”. Arvioitavina palveluina muun muassa lasten päivähoito, yläaste ja lukio.
- 5) Tutkimus kuntien koulutuspalveluista ns. rehtorikyselyn näkökulmasta, raportti N. Hietaniemi-Virtanen (2004): ”Kehittyvä koulutoimi”.
- 6) Tutkimus kunnissa toimivista paikallisyhdistyksistä. Näkökulmana yhdistysten voimavarat, toiminta vaikuttajana ja edunvalvojana sekä palvelujentuottajana. Mukana tässä yhteydessä relevantit nuorisojärjestöt, urheilu- ja liikuntajärjestöt, kunnallisten palvelujen käyttäjäyhdistykset. Viimeisin tutkimusraportti Voitto Helander (2004): ”Paikallisyhdistykset kunta-areenalla”.
- 7) Työelämän laatua koskevassa tutkimuksessa on selvitetty paitsi kuntahenkilöstön arviointia kunnallisista palveluista myös työelämän laatua ja sen eri ulottuvuuksia kunnallisissa palveluissa mukaan lukien päiväkodit, ala-asteet, yläasteet, lukiot ja kirjastot. Viimeisin raportti Risto Nakari (2004): ”Kuntien erilaistuva työelämä”.
- 8) Palvelujen yksikkökustannukset -tutkimuksessa on selvitetty kunnallisten palvelujen kustannuksia työyhteisötasolla ja muutoksia ja kustannuksia selittäviä tekijöitä. Tutkittuja palveluja ovat muun muassa lasten päiväkodit, peruskoulut (ala- ja yläaste), lukiot ja kirjastot. Raportti Stefan Sjöblom (2002): ”Eriilaistuvat työyhteisöt”. Tulossa kevään 2006 aikana viimeinen seurantaraportti ajanjaksolta 1995–2003.

LIIKENNETURVASSA on vuonna 2007 valmistunut tutkimus päiväkotilasten turvalaitteiden käytöstä vuosina 2004 ja 2006. Lisäksi vuonna 2006 tehtiin selvitys seurakuntien liikennekasvatustyöstä ja mahdollisuudesta seurakuntien kanssa yhteistyössä tehtävään liikenneturvallisuustyöhön. •

4. Käynnissä olevat kehittämishankkeet lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannassa

Tämä luku koostuu vastauksista kysymykseen:
Millaisia kehittämishankkeita lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannassa on meneillään?

OPETUSMINISTERIÖSSÄ kertaluonteisilla tutkimuksilla kootaan erilaista nuorten ja lasten elinoloihin liittyvää tietoa sekä koulutus- ja tiedepolitiikan että kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialoilla. Selvityksiä ja tutkimuksia sekä muita hankkeita toteutetaan valtioneuvoston ja eduskunnan tavoitteiden ja linjausten kuten hallitusohjelman ja hallituksen strategia-asia-kirjan, kehittämissuunnitelmien sekä osastrategioiden ja muiden toimeksiantojen perusteella. Keskeisimmät käynnissä olevat hankkeet on lueteltu edellä.

SISÄASIAINMINISTERIÖN edellä mainitun kyselytutkimuksen perusteella Varsinais-Suomen pelastuslaitoksella on suunnitteilla pilottiprojekti, jossa testataan tapoja ohjata tulen kanssa leikkivät lapset viranomaisten tuen piiriin (ns. varhaisen puuttumisen idean soveltaminen).

OIKEUSMINISTERIÖ on kiinnittänyt vuotta 2006 koskevissa käräjäoikeuksien erityistä huomiota lasten huolto- ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden käsittelyaikoihin.

LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖSSÄ on keskeinen hanke uhritutkimuksen liikennetapaturmaosion kehittäminen. Liikenneonnettomuuksien tilastoinnin parantamisessa on useita eri hankkeita meneillään. Yksi niistä on Jalankulkuturvallisuuden työryhmä, joka käsittelee myös tilastointia.

OPETUSHALLITUKSESSA on käynnissä Nuorten osallisuushanke vuosina 2003–2007. Tavoitteena on lisätä nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä tukea nuorten sosiaalista kasvua. Hankkeessa pyritään myös kehittämään uudenlaisia palvelujärjestelmiä ja toimintatapoja tavoitteiden saavuttamiseksi, kuten hankekuntakohtaisesti nuorten sijoittumiseen perusopetuksen jälkeen toiselle asteelle. Ammatillinen erityisopetuksen koulutuspoliittinen tavoite on koko ikäluokan kouluttaminen toisen asteen koulutuksessa. Sen tulisi toteutua myös erityistä tukea tarvitsevien nuorten kohdalla. Tämän asian edistäminen on erityisesti ammatillisen erityisopetuksen jatkuva kehittämistehtävä.

STAKESissa ollaan uudistamassa lastensuojelun tilastotiedon keruuta lastensuojelulain valmistuttua. Tietosisältöä muutetaan huomioiden lain tuomat vaateet. Avohuollon tilastointia laajennetaan ja tarkennetaan (muun muassa tiedot ilmoituksista, alkuarvioinneista) ja sijaishuollossa tarkennetaan tiedonkeruuta esimerkiksi sijoituspaikkojen osalta.

Stakes tekee vuodesta 2008 lähtien (koskee vuoden 2007 tietoja) säännöllisesti kolmen vuoden välein tehtävän kunnille kohdennetun erillisselvityksen. Selvityksessä kerätään tietoja, jotka eivät edellytä vuosittaista tiedon keruuta (muutokset vuositasolla pieniä).

Lasten ja nuorten terveysseurannan ja lasten avoterveydenhuollon tilastoinnin kehittämiseksi on meneillään selvitystyö Stakesin ja KTL:n yhteistyönä. Selvityksen tavoitteena on määrittellä alustavia tietosisältöjä, jotta lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia kuvaavien tietojen kansallinen kerääminen mahdollistuu. Työssä selvitetään, mitä tietoja on mahdollista saada tulevaisuudessa neuvolan ja kouluterveydenhuollon sähköisistä tietojärjestelmistä palvelemaan lasten ja nuorten terveysseurantaa, palvelujen tarpeen arviointia sekä palvelujen seurantaa ja arviointia. Työn toisenä tavoitteena on tuoda esille niitä lasten ja nuorten terveyden ja kansanterveyden kannalta oleellisia tietoja, joita ei ole mahdollista saada neuvolan ja kouluterveydenhuollon järjestelmien kautta, mutta joita tulisi kuitenkin terveysseurannan puitteissa säännöllisesti monitoroida.

Erilliselvityksessä kerätään muun muassa seuraavia tietoja:

- Erityistukea saavien lasten lukumäärät; erikseen tytöt ja pojat
- Mitä päivähoidon tukitoimia on tarjolla; pedagogisia tukitoimia, avustajia, erityislastentarhanopettajien määrä ryhmissä jne.
- Ilta- ja yö- ja viikonloppuhoito; lasten lkm
- Lasten jakautuminen maksuluokkiin
- Kuinka monelle lapselle laadittu varhaiskasvatussuunnitelma
- Maahanmuuttajataustaisten lasten lukumäärät päivähoitossa
- Päiväkotijohtajien lukumäärät

KELAssa on käynnistynyt nuoria koskeva kyselytutkimus, jossa selvitetään toisen asteen oppilaitoksissa opiskelevien elinoloja ja toimeentuloa. Hanke liittyy opintotuen kehittämistarpeisiin ja on osittain opetusministeriön rahoittama. Tuloksia on saatavissa tammikuussa 2007.

OPTL:n yleisessä yksikössä käynnistyi alkusyksystä 2005 huoltoriitoja koskeva tutkimushanke, jonka tarkoituksena on vastata teemaa koskeviin perustietopuutteisiin. Hankkeessa hyödynnetään oikeudenkäyntiaineistoa, jonka nojalla kartoitetaan riitaisten tapausten määrää, yleisyyttä, esitettyjen vaatimusten sisältöä, prosessin kestoa ja lopputulosta.

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU on saanut 2007 elokuun alusta lukien tutkimusmäärärahan (rahoittaja SM:n poliisiosasto) lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimiseen. Osana hanketta tehdään vuoden 2008 alussa koululaiskysely lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Tutkimus tehdään yhteistyössä OPTL:n kanssa. Piakkoin ilmestyvään (PAKK ja OPTL yhteisjulkaisu) raporttiin on koottu nykyisin saatavilla oleva keskeinen tieto lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, kuritusväkivallasta sekä lasten peloista ja turvattomuudesta.

KANSANTERVEYSLAITOKSESSA on käynnistynyt keväällä 2006 sosiaali- ja terveysministeriön ohjauksessa Lasten terveysseurannan kehittäminen -hanke (LATE). Hanke on osa laajempaa terveysseurannan kehittäminen ja tilastointi -hanketta, jossa terveysseurannan lisäksi kehitetään myös tietojen tilastointia ja määritellään lasten terveyden kannalta keskeiset tietosisällöt sähköisen potilaskertomuksen kehittämistä varten.

LATE -hankkeessa laaditaan suunnitelma lasten terveysseurannan valtakunnallisesta toteuttamisesta. Tavoitteena on kehittää järjestelmä, jossa keskeisiä lasten terveyttä kuvaavia tietoja voitaisiin kerätä suoraan neuvola- ja kouluterveydenhuollon terveystarkastuksista. Yhtenäistä tiedonkeruuta testataan pilottitutkimuksella vuoden 2007 aikana lastenneuvoloiden ja kouluterveydenhuollon määräaikaistarkastuksissa kymmenessä terveyskeskuksessa eri puolilla Suomea. Kokeilun kohderyhminä ovat neuvoloissa 0,5-, 1-, 3- ja 5-vuotiaat lapset ja kouluterveydenhuollossa 1., 5. ja 8. luokkien oppilaat. Kootun tietoaikoinen perusteella arvioidaan, mitkä lasten terveyttä koskevat tiedot saadaan kattavasti ja luotettavasti suoraan terveystarkastuksista ja tehdään esitys tiedonkeruun toteuttamisesta ja kerättävistä indikaattoreista. Tilastoitavan tiedon keruu edellyttää myös sähköisen potilastietojärjestelmän kehittämistä ja yhdenmukaisuutta terveyttä kuvaavien indikaattoreiden mittaamisessa ja tietojen kirjaamisessa. Hankkeessa tehdään yhteistyötä Kuntaliiton koordinoiman sähköisen potilaskertomuksen kehittämishankkeen ja Stakesin avohoidon tilastouudistustyön kanssa.

Kansanterveyslaitos osallistuu myös eri valtion laitosten yhteistyönä toteutettavaan väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamiseen tähtäävään TEROKA -hankkeeseen (www.teroka.fi), joka STM:n tuella kehittää toimintatapoja ja tietopohjaa Terveys 2015 -ohjelman terveyserojen kaventamistavoitteen saavuttamiseksi sekä antaa asiantuntijatukea terveyserojen kaventamisen toimintaohjelman valmistelussa. Keskeinen päämäärä on tukea kunnissa tehtävää työtä, jonka

lähtökohdaksi ja toiminnan vaikuttavuuden arvioimiseksi tarvitaan pätevää seurantatietoa väestöryhmien välisistä terveyseroista sekä niihin vaikuttavista tekijöistä. Lasten ja nuorten kohdalla tämän seurantatiedon puutteet ovat erityisen vakavia. LATE- ja TEROKA -hankkeissa tehdään yhteistyötä keräämällä 3000 lapsen/nuoren erillisotokset sekä Kainuun maakunnasta että Turun kaupungista.

KTL:n Lasten ja nuorten terveyden osasto aloitti vuonna 2007 suunnittelutyön, jonka pitkän tähtäimen tavoitteena on luoda terveystiedon hallintajärjestelmä neuvoloiden ja kouluterveydenhuollon jokapäiväiseen käyttöön. Järjestelmän ensisijaiset käyttötarkoitukset tulevat olemaan terveysohjaustiedon välitys, sisällöllinen toiminnanohjaus ja lasten/nuorten terveysseurantatiedon keruu. Suunnittelutyössä tullaan hyödyntämään muun muassa LATE-hankkeen tuloksia.

Kansanterveyslaitoksen SYKE -hankeessa (2006–2007) kerätään tietoa lasten psykososiaalisista tekijöistä, terveyskäyttäytymisestä, mahdollisista masennusoireista ja yleisestä terveydentilasta.

KTL:ssä on käynnistynyt vuonna 2006 EU:n rahoitusta saanut nuorten tapaturmien ja väkivallan eurooppalainen ehkäisyohjelma. Hankkeessa on työskennellyt tapaturmayksiköstä kolme työntekijää lähes täyspäiväisesti. Uhritutkimus on valmistunut vuonna 2007.

SUOMEN KUNTALIITTO yhteistyössä kuntien ja järjestöjen kanssa kehittää suosituksia mittareiksi, joilla seurataan lasten hyvinvointia kunnissa ja tehostetaan lapsipolitiikkaa. Suositus palvelee erityisesti lastensuojelulain edellyttämän lastensuojelusuunnitelman laadintaa. •

5. Lasten hyvinvointia koskevan tietotuotannon puutteita ja kehittämistarpeita

OPETUSMINISTERIÖN mukaan sekä koulutus- ja tiedepolitiikan että kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialoilla tietotuotanto on varsin kattavalla tasolla. Kehittämistarpeita liittyy muun muassa yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevien indikaattoreiden kehittämiseen. Taiteen perusopetusta, joka välillisesti vaikuttaa monen lapsen ja nuoren hyvinvointiin, koskevissa tiedonkeruissa on vielä eräiltä osin kehitettävää. Taiteen perusopetusta koskeva tiedonkeruu on lopetettu (aiemmin Kuntaliiton tekemä), mutta sen jatkamiselle olisi tarvetta. Lisäksi tulisi kerätä tietoa lastenkulttuuripalveluista kunnissa. Liikuntasektorin osalta on olemassa suhteellisen paljon tietoa liikunnan terveystaakasta mutta suhteellisen vähän tietoa lasten liikunta-aktiivisuudesta.

SISÄASIAINMINISTERIÖ on pyytänyt asiantuntijaesitystä siitä, kuinka onnettomuustietokanta Pronton ikämääräittelyjä voisi tarkentaa. Esimerkiksi lasten aiheuttaman syyttämisen tahallisuusasteen arviointi on vaikeaa, ja tiedon tarkkuutta tältä osin on vaikea kehittää.

OIKEUSMINISTERIÖN näkökulmasta tietotuotanto vastannee pääosin oikeusministeriön tarpeita.

LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖSSÄ kehittämistarpeet ovat pitkälti yleisiä, liikenneonnettomuustilastointiin liittyviä. Nykyisellään onnettomuustilastoinnin peittävyys ja edustavuuden arvellaan olevan heikointa jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden onnettomuuksissa, mikä on erityisesti puute lasten ja nuorten osalta, mutta koskee kaikkia ikäryhmiä. Suuri, ja vielä ratkaisematon ongelma on, miten yhdistää terveydenhuollon tietovarantoa ja asiantuntemusta perinteiseen liikenneonnettomuustilastointiin.

OPETUSHALLITUKSEN Nuorten osallisuushanke on osoittanut, että tarvitaan nykyistä enemmän tietoa nuorten kuulemisesta ja huomioonottamisesta kunnallisissa päätöksenteossa.

STAKESISSA on nähty monia tilastoinnin kehittämistarpeita:

Lasten ja nuorten terveys

Suurta kehittämistarvetta on lasten ja nuorten terveyden tilaa kuvaavissa tiedoissa. Ajantasaisia ja kattavia tietoja lasten terveydestä, sairastavuudesta, elintavoista ja hyvinvoinnista ei ole riittävästi saatavissa. Tietotuotannon merkittävin aukko on alle 12-vuotiaiden terveyttä koskevien tietojen niukkuus. Myös ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden terveyden tilaa kuvaavat tiedot puuttuvat. Lastenneuvoloissa ja koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa kerätään runsaasti tietoja, mutta niitä ei ole voitu hyödyntää valtakunnallisesti. Ongelma on myös sellaisten tietojen hankkiminen, jotka edellyttävät joko suoraan lapsilta tai heidän vanhemmiltaan saatavaa tietoa. Lasten terveysseurannan haasteena on saada tietoa erilaisista fyysisen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyvien piirteiden kehityksestä ja väestöryhmien välisistä eroista jo ennen murrosikää.

Mielenterveys

Mielenterveyspalveluista on tietotuotannon avulla vaikea saada kokonaiskuvaa laitoshoidon radikaalin vähentämisen, avohoidon pirstoutumisen sekä yksityisten palvelutuottajien merkityksen kasvun seurauksena. Mielenterveyspalveluiden seurannassa tarvitaan tietoa palveluketjuista sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden käytöstä.

Lastensuojelu

Valtakunnallinen seurantatieto lastensuojelusta tilanteessa, jossa StakesTiedon vastuulla uudistaa lastensuojelun tilastotiedon keruu (sisällöt) vastaamaan uutta lakia tulee olemaan karkealla tasolla.

Virallisen rekisteritiedon lisäksi on tarpeen luoda tiedontuotannon rakenne seuranta- ja tutkimustiedon tuottamista varten. Sen avulla voidaan saada asiakastason tietoa sekä arvioida viranomaistoiminnan ja palvelujen vaikuttavuutta ja antaa tietoa kehityksen suuntaamisen perustaksi – siis saada tietoa valtakunnalliseen keskustelun ja strategiatyön perustaksi (Stakesin tiedonkeruun, tutkimuksen, seurannan ja asiantuntijavaikuttamisen perustoimintaa).

Lastensuojelun asiakasseuranta varten tarvitaan lapsikohtainen erillisselvitysten sarja, joka ajoitetaan vuorovuosille ja toteutetaan suunnitelmallisesti ja rullaavasti. Ainoastaan tällä tavalla voidaan seurata pitemmältä ajalta, mikä muuttuu, miten tarpeet (taustat ja syyt) ja miten järjestelmä kehittyvät.

- keitä ovat uudet asiakkaat – seurataan muutosta: minkä ikäisiä lapsia, millaisista perheistä, mistä syystä ja mistä palveluista tulee sisään, millaisia muutoksia vuosien myötä
- ketkä jäävät avohuoltoon – mitä lastensuojelun avohuolto on, mitä palveluja, tukea ja hoitoa lapset saavat ja miten pitkään
- keitä huostaan otetaan – millaisissa tilanteissa avohuolto ei riitä, mistä syystä lapset huostaan otetaan; keitä sijoitetaan laitoksiin ja keitä perhehoitoon; lasten ja vanhempien yhteydenpito; perheiden yhdistämisen toteutuminen
- ketkä poistuvat lastensuojelun asiakkuudesta – minkä ikäisinä, minne siirtyvät ja missä tilanteessa; jälkihuollon sisältö

Lasten päivähoito

Lasten päivähoidon tiedoissa on ainakin seuraavia tietoaaukkoja:

- kuusivuotiaiden hoito huomioituna esiopetus- ja päivähoitotarpeet
- erityispäivähoito
- ryhmäperhepäivähoito
- ilta-, yö- ja viikonloppuhoito, lyhyet hoitopäivät
- säännöllisesti kolmen – neljän vuoden välein tehtävä erillisselvitys, tulee osittain vastaamaan edellä esitettyihin tietoaukkoihin

Perhe- ja lapsietuudet

Lapsiperheiden tukemisesta on vaikea tehdä kokonaisarviointia. Tulisi selvittää lapsiperheille rahana maksettavien etuuksien ja palvelutietojen tietokokonaisuuden yhteen kokoamista. Pienten lasten hoidon tuesta, yksityisen hoidon tuesta, kuntalisistä sekä kunnallisesta päivähoitosta tulisi tuottaa yhtenäinen tietokokonaisuus

Kouluterveydenhuolto ja oppilashuolto

Kouluterveydenhuollosta ja oppilashuollosta on tehty erillisselvityksiä, mutta tilastointi on ollut vähäistä ja sitä toivotaan kehitettävän. Toiminta-alue on sosiaali- ja koulutoimen välissä, mikä on omalta osaltaan vaikuttanut tilastoinnin vähäisyyteen. Tietoja tarvittaisiin muun muassa oppilashuollon asiakkaiden ja henkilöstön määristä.

KANSANTERVEYSLAITOKSESSA on todettu yksiselitteisesti, että tietoja neuvola- ja ala-asteikäisten lasten terveydentilasta, riskitekijöistä, terveyskäyttäytymisestä ja ravitsemuksesta on Suomessa hyvin vähän. Yläasteikäisistäkin on ainoastaan kyselytutkimustietoa. Neuvoloissa kirjataan lapsen kasvu- ja kehitystietoja, mutta näitä tietoja ei rekisteröidä valtakunnallisella tasolla ja näin tietoja ei voida kansallisella tasolla seurata.

Kansanterveyslaitoksen vuonna 2007 perustetun Lasten ja nuorten terveyden osaston tärkeä toiminnan painopistealue tulevana vuosina on ylläkuvatun kaltaisen terveystiedon keruumenetelmien kehittämiseen osallistuminen ja tiedon soveltaminen valtakunnallisen ohjeistuksen pohjaksi. Tavoitteena on kehittää toimiva tiedonhallintajärjestelmä Kansanterveyslaitoksen ja neuvola- ja kouluterveysjärjestelmän välille, mikä mahdollistaisi sisällöllisen neuvoloille suunnatun terveystieto-ohjannan lisäksi myös lasten terveystietojen seurannan.

KELA arvioi kehittämistarpeita olevan paljonkin. Ennen kaikkea kokonaiskuvaa lasten ja nuorten elinolojen ja hyvinvoinnin kehityksestä on vaikea saada. Se edellyttäisi monien eri tahojen (tutkimuslaitosten ja yliopistojen laitosten) välistä yhteistyötä. Kela olisi kyllä mukana tällaisessa toiminnassa sellaisilla hankkeilla, jotka sopivat sen varsinaiseen toimintaan sosiaaliturvalaitoksena.

OPTL:n yleisen yksikön mukaan tilastotiedot esim. lasten huoltoa koskevista riitatapauksista ovat nykyisellään puutteellisia. Tuomioistuinten tietojärjestelmiä tulisi näiltä osin kehittää.

Kriminologisessa yksikössä nähdään puutteita tietotuotannossa ja myös kehittämistarpeita olemassa olevan seurannan rahoituspohjassa.:

- Puuttuvat tietojärjestelmät. Yksikkö esittää, että maassamme perustettaisiin säännöllisiin kyselymittauksiin perustuva lapsi- ja nuorisouhritutkimus. Sillä seurattaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa (mukaan lukien seksuaalinen väkivalta ja häirintä) nimettömän kyselytutkimuksen avulla. Väkivallan tekijöinä mainittakoon tutut ja tuntemattomat aikuiset sekä tutut ja tuntemattomat muut lapset ja nuoret. Lapsi- ja nuorisouhritutkimuksessa voitaisiin käyttää osin samoja kysymyksiä kuin Lastensuojelun Keskusliiton 1988 toteuttamassa nuorisouhritutkimuksessa (Sariola). Perustettavaan lapsi- ja nuorisouhritutkimukseen olisi liitettävä myös lasten pelkoja koskeva osio (ajatellaan vaikkapa televisio- ja lööppiväkivaltaa). Toinen tiedonpuute on kansallinen opettajauhritutkimus. Yksikkö käynnisti tutkimukset vuosina 1995–1997, mutta ne jouduttiin lopettamaan opetushallituksen lakkautettua osittaisrahoituksensa. Opettajauhritutkimuksissa tutkitaan oppilaiden opettajiin kohdistamaa häirintää ja väkivaltaa, ja ne ovat tärkeä pilari koulujen turvallisuuskehityksen seurannassa ja perustutkimuksessa.
- Tarvittavan tiedon luonne. Yksikön sektorilla julkisuutta, päätöksentekijöitä, hallintoa ja yhteiskuntaa kiinnostavat kysymykset ovat lähes aina sellaisia, että niihin vastaaminen edellyttää kvantitatiivisia kyselyaineistoja ("Miksi rikoksia tehdään?", "Miten paljon niitä tehdään?", "Miten määrät ovat muuttuneet?", "Mitkä keinot vähentäisivät rikoksia"). Tällaisiin kysymyksiin ei voi vastata adekvaatisti tutkimuksella, joka on yksinomaan kvalitatiivista tai teoreettista.
- Seurantajärjestelmien rahoituspohja. Lasten elinolojen seurannassa ongelmallista on, että ainakin rikollisuus- ja rikosuhri-ilmiöiden osalta seurantajärjestelmien so. toistuvien kyselyjen rahoitus on ad hoc-pohjalla ja siksi jatkuvassa kriisissä. Ongelmana ei siis niinkään ole tutkijaresurssien puute, vaan se, että kyselyaineistojen keräämiseen ei ole varoja. Seuranta-aineistojen rahoituspohja on "väliinputoaja": akateemiset tiederahoittajat eivät yleensä rahoita seurantaa, ja myös hallinto näyttää olevan yhä säästeliäämpi tässä suhteessa, vaikka tietoa kyllä halutaan. Nuorisorikollisuuden seurantajärjestelmien tulevaisuus esimerkiksi on melko epävarmalla pohjalla.

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA kaivataan lapsiin kohdistuvasta väkivallasta enemmän tietoa, sillä kyselytutkimukset tavoittavat heidät varsin huonosti. Tulokset saatetaan viranomaisen tietoon myös liian varovasti. Erityisesti terveydenhuoltoviranomaisten vastuuta tiedon eteenpäin saattamisessa tulisi kehittää.

TILASTOKESKUKSEN eri tilastointiyksiköissä nähdään kehittämistarpeita:

Oikeustilastot

- Lapsi uhrina rikoksissa, yksikäsitteisen tiedon saanti rikoksen uhriksi joutuneista henkilöistä.
- Alaikäisiin kohdistuneiden rikosten kohdalla asianomistaja ei ole useinkaan sama kuin uhri.
- Uusintarikollisuusrekisterin hyödyntäminen. Esimerkiksi alle 18-vuotiaana tuomittujen rikosuran seuranta olisi tarpeen joissakin ikäkohorteissa.

Työvoimatilastot

- Alle 15-vuotiaiden lasten työnteosta ei työvoimatutkimuksesta ole saatavissa tietoja.

Muut tilastot

- Etävanhemmuuden ja siihen liittyvien toimeentulokysymysten säännöllinen kuvaaminen
- Lapsiköyhyyteen, varsinkin pitkittyneeseen lapsiköyhyyteen ja köyhyyden periytymiseen liittyvien olosuhteiden säännöllinen seuranta pitkäaikaisaineistoilla
- Lasten kulutuksen ja kustannusten kuvausjärjestelmän kehittäminen
- Lapsiperheiden asuinolosuhteita koskevan raportoinnin kehittäminen
- Perheen hajoamisen kokeneista lapsista ei nykyisellään ole tarpeeksi hyvää tietoa.

KANSANTERVEYSLAITOKSELLA on koettu, että tieto neuvola- ja ala-asteikäisten lasten terveydentilasta, riskitekijöistä, terveyskäyttäytymisestä ja ravitsemuksesta on Suomessa hyvin vähäistä. Yläasteikäisistäkin on ainoastaan kyselytutkimustietoa.

LIIKENNETURVAN kokemus on, että koulumatkoihin liittyvistä vahingoista ei ole tarpeeksi tarkkaa tietoa. Tarkka paikkatieto onnettomuuksista on tulossa poliisin tietoihin GPS-laitteiden avulla. Tämän tukeminen auttaisi vaaranpaikkojen kartoituksessa sekä turvallisten koulumatkojen suunnittelussa (vrt. Koululiitu). •

6. Yhteenveto tiedonkeruun kehittämistarpeista

Lasten ja nuorten terveydentilaa kuvaavissa tiedoissa on selkeää kehittämisen tarvetta. Ajantasaisia ja kattavia tietoja lasten terveydestä, sairastavuudesta, elintavoista ja hyvinvoinnista ei ole riittävästi saatavissa. Tietotuotannon merkittävin aukko on alle 12-vuotiaiden terveyttä koskevien tietojen niukkuus. Lastenneuvoloissa ja kouluterveydenhuollossa kerätään runsaasti tietoja, mutta niitä ei ole voitu hyödyntää valtakunnallisesti. Ongelma on myös niiden tietojen hankkiminen, jotka edellyttävät joko suoraan lapsilta tai heidän vanhemmiltaan saatavaa tietoa. Lasten terveysseurannan haasteena on saada tietoa erilaisista fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyvien piirteiden kehityksestä ja väestöryhmien välisistä eroista jo ennen murrosikää.

Mielenterveyspalveluista on tietotuotannon avulla vaikea saada kokonaiskuvaa laitoshoidon radikaalin vähentämisen, avohoidon pirstoutumisen sekä yksityisten palvelutuottajien merkityksen kasvun myötä. Mielenterveyspalveluiden seurannassa tarvitaan tietoa koko palveluketjuista, sekä sosiaali- että terveyspalveluiden käytöstä.

Kouluterveydenhuollosta ja oppilashuollosta on tehty erillisselvityksiä, mutta tilastointi on ollut vähäistä ja sitä toivotaan kehitettävän. Toiminta-alue on sosiaali- ja koulutoimen välissä, joka on omalta osaltaan vaikuttanut tilastoinnin vähäisyyteen. Tietoja tarvittaisiin sekä oppilashuollon asiakkaiden että henkilöstön määristä.

Lastensuojelurekisterin tietosisältöön esitetään laajennuksia lastensuojelun syytietojen, lastensuojelun avohuollon taustatietojen ja kustannustietojen osalta. Uudistustyö on meneillään LASU2005 -projektissa.

Lastensuojelulasten elinoloista tulisi saada nykyistä enemmän sellaisia tietoja (minkälaisista perheistä ja olosuhteista lapset tulevat, mikä on heidän lastensuojelupolkunsa jne.), joita tilastoista ei tulla jatkossakaan saamaan eikä niitä ole myöskään tarpeellista kerätä vuosittain. Lastensuojelusta on suunnitteilla pilotointi, jonka tarkoituksena on valmistautua lastensuojelun avohuoltoa koskevien erillisselvitysten tekemiseen. Tavoitteena on säännöllisin väliajoin tehtävät erillisselvitykset kehitystrenditietojen saamiseksi.

Lasten päivähoiton tietotuotannon puutteet koskevat kuusivuotiaiden esiopetuksen ja päivähoiton tarpeita, erityispäivähoitoa, ryhmäperhepäivähoitoa sekä ilta-, yö- ja viikonloppuhoitoa ja lyhyitä hoitopäiviä.

Lapsiperheiden tukemisesta on vaikea tehdä kokonaisarviointia. Tulisi selvittää lapsiperheille rahana maksettavien etuuksien ja palvelutietojen tietokokonaisuuden yhteen kokoamista. Pienten lasten hoidon tuesta, yksityisen hoidon tuesta, kuntalisistä sekä kunnallisesta päivähoidosta tulisi tuottaa yhtenäinen tietokokonaisuus. Lasten taloudellisen toimeentulon, työnteon, köyhyyden, kulutuksen ja asuinolojen seuranta edellyttää myös tietotuotannon kehittämistä.

Opetushallinnossa tarvitaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevien mittareiden kehittämistä sekä taiteen perusopetusta koskevaa tiedonkeruuta. Kuntien lastenkulttuuripalveluista sekä lasten liikunta-aktiivisuudesta kaivataan myös nykyistä parempaa tiedonkeruuta. Nuorten osallisuushankkeessa on noussut esiin tietotarpeet liittyen nuorten kuulemiseen ja huomioon ottamiseen kunnallisessa päätöksenteossa

Oikeushallinnossa tulisi tuomioistuinten tietojärjestelmiä kehittää siten, että lasten huoltoa koskevista riitatapauksista saataisiin parempaa tietoa. Niin ikään valtakunnallista uhritutkimusta tulisi kehittää siten, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta saataisiin säännöllistä seurantatietoa.

Meneillään on monella taholla lasten hyvinvointia koskevan tiedon keruun ja tiedon hyödyntämisen kehittämistä. On tarpeellista koota aiheen parissa työskentelevät yhteistyöhön, jotta välttyään päällekkäiseltä työltä ja jotta kehittämisen tulokset voidaan mahdollisimman hyvin hyödyntää valtakunnallisessa lapsipolitiikassa. Lisäksi on aiheellista ajoittain koota lastenhyvinvointia koskevaa, eri tahojen tekemää tiedonkeruuta, mille työlle käsillä oleva raportti antaa perustan. •